

ment, sempre que'ns presentava'ls fruits del laboriós treball seu y dels companys, que allò que'ns donaven no era pas la derrera paraula; qu'ells miraven més enllà y que aquelles succesives manifestacions, cada jorn més hardides, més perfectes y més amples, no deviem pèndrenseles com a mostres definitives de les seves facultats y de les seves aspiracions. Tot allò era encara treball de preparació. Indubtablement, les representacions qui's donaren a Novetats, aleshores en que's feu *L'Edip* tan bellament, y més encara aquella serie de funcions tan seriosament presentades a les Arts, haurien pogut anunciar-se públicament sense reserves de cap mena. En Gual va estimarse més — demostrant així el gran amor que sentia per l'obra seva, que un pas donat'en fals podia destruir o, per lo menys, endarrerir— caminar ab peus de plom. Y fins en aquella derrera serie, digne d'un gran teatre y d'uns bons actors, va indicarnos discretament que les representacions tenien encara quelcòm d'intim. «Encara volèm fer més, encara podèm fer més. Encara farèm més,» semblava voler dirnos en Gual. Y també una altra cosa semblava voler dirnos en Gual: «Succesivament vos hem presentat les mostres del nostre esforç y dels nostres avenços. Som modestos y no'ns sab greu esperar. Esperarèm el judici del públich. Tu, públich, ens diràs quan arribi l'hora: ARA JA SOU PROU GRANS; JA PODEU EMANCIPARVOS: EL TEATRE INTIM POT Y DEU CONVERTIRSE EN TEATRE PÚBLICH, EN TEATRE GRAN, EN TEATRE CATALÀ.»

L'hora va sonar després de la serie de representacions a les Arts. En la conciencia de tots estava que qui podia fer allò era apte pera fer quelcòm més.

Es més: després de fer allò, com a teatre intim ja no podia subsistir, ja havia arribat als limits que com a tal li eren permesos. Ja la vida expansiva que tota institució creixent demana, exigia més ambient, més espay, més públich. L'atmosfera de la intimitat hauria asfixiat el teatre intim d'en Gual. Era, donchs, arribada l'hora critica. O sortir al gran món, a la lluyta decisiva ab el gran públich, o morir d'angunia y consunció.

Es aleshores qu'en Graner se presentà. Se presenta un empresari, un home ab diners qui sembla disposat a fer les coses rumbosament. Y en Gual s'entrega. El teatre intim

barrotat de peus y mans passa a formar part dels Espectacles-audicions Graner, lligant ab ells la seva sòrt definitiva. Quina *débâcle* més ràpida, quin esfondrament més sobtat no esperava a un edifici tan toçudament y ab tanta de conciencia y fe aixecat! Quin desengany més trist pera en Gual y demés companys de lluyta! Y quina responsabilitat més amarga pera'n Graner, el terrible inconscient.

Y lo pitjor del cas es qu'en Gual dificilment podia fer altra cosa. Tal volta ben reflexionat hauria comprès qu'era un xich lleuger lligar definitivament la sòrt del seu teatre ab un home quines aptituts e intencions no eren prou conegudes y aquilatades. Evidentment en Gual devia exigir garanties sòlides o en tal cas lligarse lleument pera poder desertar al primer sintoma de descomposició. Sembla estrany que després de tants anys de prudencia y de previsió, un moment arribés en qu'en Gual s'ho jugaria tot a una carta. Però, ja ho he dit avans. El teatre intim havia arribat a un grau de creixença tal, que no podia restar més temps dintre sa closca. Necessitava un empresari rich. Sens ell també hauria mort. Instintivament en Gual devia comprendre tot això, y no podent triar, no haventhi cap més empresari, s'entregà a n'en Graner, probablement no sense vacilacions.

EMILI TINTORER

(Seguirà.)

EL SEGÓN CONGRÉS ESPERANTISTA

El progrés de l'Esperanto es un fet innegable. Els qui seguim pas a pas el seu camí ascendent, cada dia remarquem l'aparició de noves publicacions, la fundació de nous centres qual fi es l'estudi y propagació de la llengua internacional auxiliar, en una paraula, veyèm fructificar la idea de Zamenhof, d'una manera grandiosa, en tots els indrets del món; desde la Europa, patria d'aytal moviment, fins als paisos qui sembla tindrien d'esserhi més refractaris com l'Àfrica y l'Àsia. El gran publicista anglès mister Stead ens afirma que a Rússia s'hi parla més l'Esperanto que l'anglès, y la premsa cada dia

ens confirma'l gran espandiment d'aquesta llengua per l'Índia.

Podèm dir ben alt: «L'Esperanto, moralment, ha triomfat», car ell ha sigut acceptat per tots els països y, sobre tot, pels homes més ilustres y significats en totes les manifestacions del saber humà.

El primer congrés fou celebrat l'any passat a *Boulogne-sur-Mer* y fou una marcada victòria de l'Esperanto.

Enguany se celebrarà l'segón, a Ginebra, el dia 28 d'aquest mes. Allí hi acudirà gent de totes nacionalitats, races y idiomes empesos per un meteix ideal y acoblats per un sol medi d'expressió.

L'esperantisme català enguany hi tindrà un verdader representant, en nostre amic y company de redacció en F. Pujulà y Vallès. JOVENTUT, la primera revista que ha donat cabuda en ses pàgines, una secció esperantista, hi tindrà en ell un corresponçal qui donarà compte detallat de tots els actes celebrats en dit congrés, y la *Espero Kataluna*, la primera societat esperantista fundada a Catalunya ab caràcter eminentment català, hi tindrà'l seu delegat qui farà vibrar, devant la humanitat culta, la veu de Catalunya.

Trevallèm en pro de l'Esperanto, car ell afranquint les aspiracions y ideals de tots els pobles ens portarà'l triomf de la pau universal.

Estudièm l'Esperanto car ab ell les nostres idees pendrán un caràcter mundial. Tots els productes de l'activitat humana tindràn un ressó universal, en la propaganda

per l'anunci, cosa que ja fan importantíssimes cases industrials estrangeres y algunes de Catalunya. Els homes de ciència veuràn ràpidament escampada llur obra e infinitats de sers podràn comprendre y apreciar més fàcilment qu'en altres condicions els fruïts de la llur meditació y investigació. Els nostres sentiments y pensaments seràn comprensos universalment, desde l'habitant de les zones tropicals qui el bany continuu d'un sol ardent ha dotat d'una ànima apassionada, fins el de les zones glacials d'ànima somniadora. Parlarèm d'amor y el món ens respondrà amorosament; parlarèm de vida y el món fecundarà. Les nostres intel·ligències s'uniràn cada vegada més y més; y cada volta's faràn més y més robustes; y en llur evolució infinita empenyaràn nostre esperit vers l'assoliment de l'ideal dels pobles conscients: *ésser forts y lliures*.

Creguemhi, donchs, en l'Esperanto, car ell porta en son si el germe de la gran redenció; una redenció humana, sens hèroes ni deus. L'home se sentirà suaument redimit y rodejat d'un ambient cosmopolita. Aixecarà la testa fins als núvols y aixamplarà'ls braços immensament, y en ferventa abraçada de pau y amor estrenyerà contra son pit la vida mundial que li permetrà, com un altre Atlas, però més gran y més humà, adquirir la veritable possessió del món y cridar fortament, lliurement:

— El món es meu! *Mia estas mondo!*—

D. BONET Y CEMBRANO

De la societat «Espero Kataluna»

ESPERANTA FAKO

GRAMATICA

DE LA LLENGUA ESPERANTO

(Continuació)

Imperatiu. Aquesta forma expressa'l manament. S'indica ab la terminació *u*.

Singular:

(Jo) estimi!	<i>mi estimu!</i>
(Tu) estima!	<i>ci estimu!</i>
Ell, ella, estimi	<i>li, ŝi, estimu!</i>
Ell, ella (neutre), estimi	<i>ĝi estimu.</i>

Plural:

(Nosaltres) estimém!	<i>ni estimu.</i>
----------------------	-------------------

(Vós, o vosaltres, estiméu!) *vi estímu.*

Els estimin *ili estimu.*

Nota. La segona persona pot suprimirse devant del verb en forma imperativa. Aquesta supressió'ns indica per ella meteixa, que'l manament u ordre, va dirigit a la segona persona y no a cap altra. Ex.: *Estimu!* (estima! estimi! estiméu!) en lloch de *vi estimu!*

Verb substantiu. El verb substantiu en Esperanto, l'únich qu'en l'idioma hi ha es el verb *Esti*, qui tradueix nostres verbs substantius, *ésser, estar, haver.*

Exemples:

acaronen els nostres arenys, se'ns ha fet seus la decadència, havè'm transigit ab inexplicables abdicacions, n'ha patit greument la potència y la efectivitat de la vida, política y social, catalana.

No poden pas ésser el nostre destí les postes de sol moradenques y aclaparadores, ni les serralades esquerpes y nùes, ni les planures desertes, ni les terres esgroguehides y xorques, ni les urbs aletargades, ni les races tristes y fatalistes, ni les gernacions assalariades, ni les plebs mansament esclaves de les oligarquies. Som un poble d'aubades brillantes y esclatantes de llum que'ns deslliuren de les tenebres del no ésser y ens inonden de clarors de dia que ho són d'acció, de progrés y de llibertat; som un poble vessant de vida per montanyes, valls y planes; som de niçaga progressiva y ens frissè'm per l'ideal; som un poble actiu y emprenedor, perque'ns atien potentes energies del nostre ésser; som gent que canta y riu, y estima y frueix la joia del viure; som reflexius, però per ésser fonament de la nostra consciència natural la realitat de la naturalesa; lliberals, demòcrates y devotíssims de la Justícia no'ns avenim ab imposicions, ni es de la nostra sanguinitat l'ésser nosaltres opressors; som un poble que's mira tot ell a la nostra bella mar blava a la que hi veu el camí insubstituible de la civilització mundial; som un poble que no vol, ni pot emprendre altra via que la natural que tenen assenyalada'ls pobles que són.

De cara a la mar cal que trevallè'm pera la grandesa del nostre poble; de cara a la mar se troba situada la nostra Catalunya; corrent cap a sol ixent les aygües devallades de les nostres serres fertilisen el terror català; de cara a mitjorn, mirant a la mar, estàn bastits els nostres casals y casi tots els pobles de la terra catalana; totes les nostres valls y planures tenen sortida cap a la mar; tota la nostra vida nacional se sent impulsada a l'universalisme representat per la mar hont s'hi espandeix la vida de tots els pobles y per sol-ixent símbol de llibertat y de glorioses deslliurances.

Aquest es el nostre destí. Que cada català's reconcentri un moment en el seu esperit, y s'adonarà que l'impuls del seu ésser y l'i-

deal de la seva vida se'l sent orientat cap a llevant.

Per acció del destí nostre, el dia vint de maig, la gernació immensa que acomboyava els símbols patriòtics, caminava serena, majestuosa y conscienta *cap a llevant*.

D. MARTÍ Y JULIÀ

EL CONGRÉS D'ESPERANTO

Res tan difícil com cumplir de moment la promesa feta als llegidors de JOVENTUT, de donalshi coneixement dels actes més importants del Congrés d'Esperanto qui té lloch en aquests moments a Ginebra. Apart de mes ocupacions particulars qui m'impedeixen tota atenció a altres assumptes qui no tinguin relació directa ab el Congrés, altres rahons m'obliguen a retardar la redacció d'un *raport* complet. L'entusiasme del moment, les emocions rebudes al contacte d'homes a qui sols coneixia per correspondència, a qui ja m'unien profonds lligams d'amistat, y al costat dels qui moltes voltes he passat sense que jo ni ells ens reconeguèssim fins a l'instant que la casualitat ens ha fet coneixe nostres noms, l'admiració cada volta major en tots els congressistes y que a mi m'ha pres desde'l primer moment al tocar d'a la vora y en gros els resultats de la maravillosa invenció qu'es l'Esperanto; tota una serie de petits detalls qui influeixen de manera gran en l'esperit, m'impedeixen reflexionar, coordinar, rahonar ab mètode sobre'ls aconteixements singularíssims qui tenen lloch en aquesta històrica ciutat de Ginebra.

Per altra banda, considero'l meu càrrech grave. Represento en aquest moment aquí no solsament a JOVENTUT (y'm crech excusat de fer manifestacions d'afecte), sinó també, ademés de la Societat Catalanista de Santiago de Cuba, a la Societat Catalana *Espero Kataluna*, de Barcelona, y el grupo *Kvar Dikstrekoj*, de Sarrià, quins objectes, com es sabut, no són altres que'l de propagar l'idioma internacional en terres quina parla sia la catalana, la nostra, la qu'hem après en el breçol, la qu'està en nostres ànimes, la qu'es una resultant de nostra manera d'ésser, de

pensar, de comprendre la vida y de realisar-la.

Pel carinyo que professo a JOVENTUT està en mon esperit el desitj de qu'en ses planes hi constin detalladament en lo possible'ls accidents d'aquest aconteixement; però JOVENTUT no es una publicació al dia; JOVENTUT se guarda, se relliga. Els Congressos d'Esperanto no passaràn, restaràn en la memoria dels homes, se recordaràn sempre com les primeres pedres posades en el gran sòl de la humanitat pera reconstruhir el casal d'amor y fraternitat entre'ls pobles, casal qui si, potser, no ha estat construhit may en realitat, ha sigut cada dia enrunat de la pensa dels homes bons pels músculs brutals dels més forts. Que al costat de les paraules qu'hem escrit en amor a nostra terra, que al costat de les riallades de joves, hi consti també en la colecció, aquell altre ideal qui ens guia, aquell altre ideal senzill d'explicar, difícil de comprendre pera molts, aquell ideal qui traspassa les fronteres naturals y ataleyant als altres homes qui poblen el planeta s'escriu ab lletres tremoloses d'emoció sobre nostres pits: Amor, amor, amor!

Per l'amor que professo a la meva llengua catalana, a qui, en lo que se relaciona ab l'Esperanto, represento en aquest moment per delegació de *Espero Kataluna* y del grupo *Kvar Dikstrekoj*, necessito parlar més extensament de lo que permet una senzilla resenya, de petits desagradables incidents, de l'efecte que han produhit, de ses conseqüencies, y fer constar una vegada més que totes mes energies, tota ma voluntat, tot quant sóch y valch, està al servey de nostres drets a tota hora, car es pera mi un honor grandíssim lluytar del costat de la rahò, de la veritat y de la justícia, quins en cap lloch tan apropiat havien d'ésser reconeguts com en el lliure cantó de Ginebra, y entremitj d'homes qui ens hem reunit pera subratllar ab abraçades de germans aquells tres mots: Amor, amor, amor!

Els llegidors de JOVENTUT no seràn impacients. No's tracta del succés del dia. Aquest Congrès d'Esperanto es quelcòm més que'l succés de l'any, car l'Esperanto donarà nom a son sigle. Cada petit incident es digne no d'un article, de tot un llibre. L'abraçada que's dona al groelandès cambiant ab ell mots de carinyo en la enginyosa llengua d'en

Zamenhof, mereix tot un volum de dret polítich y social. El fet de seure al costat d'un individu quina nacionalitat no's coneix ni s'endivina per ses paraules, es quelcòm més gran que tot quant se pugui haver vist desde que'l món es món, si's considera que aquell qui se'u a vostra vora, pot molt bé haver vingut de l'altra banda del món a dirvos que vos estima en llengua artificial sens haver deixat en sa terra cap de les estimacions qui li són naturals y particulars...

¿Seré, donchs, culpable de demanar una mica d'espera als nostres llegidors? Jo crech que no... Però deixeme dir avans de posar punt: *Visca la llengua catalana! Visca Esperanto!*

F. PUJULÀ Y VALLÈS

Ginebra, 28 agost 1906

SENECTUT

Es un mati d'hivern. Un sol esplèndit fa agradableíssim un passeig pel Parch. Dos vellets van avençant en direcció contraria per l'Avinguda dels Tells. Al trobarse, una rialleta de satisfacció's dibuixa en llurs esmortuhits llabís.

—Carám, vosté per aquí, senyor Baldiri!

—Dimontri de senyor Hipòlit! ¿encara belluga?

—Ab prous feynes, senyor Baldiri, ab prous feynes. Aquest ditxós poagre sempre arrapat al peu...

—No me'n parli que a mi també'l reuma me fa veure la padrina.

—Creguim, a certa edat un hom ja hi sobra al món.

—Tot lo que vulga, però deixis de coses, la vida sempre tira.

—Es, donchs, més ditxós del que'm creya. ¿Peró vosté està en que la vida actual es la nostra? S'equivoca, senyor Baldiri. Aquesta es la vida dels nostres descendents. La nostra era la del sigle XIX; nosaltres som les desferres del temps passat, d'aquella època ditxosa qui no poden capir les presents generacions.

—Quins temps aquells!

—Ja pot tornarho a dir. Y vosté encara sostindrà que ara's viu! y qué s'ha de viure, home de Deu! La tranquila Barcelona d'ahir ¿es aquesta ciutat d'avuy, bulliciosa, comple-

y preocupen aytals quefers y'ns creyèm ab drets pera dirhi la nostra; ademés: dels entusiastes organitzadors reberem participació de l'obra qu'està a punt de realitzar-se; coneixèm els punts capdals en que l'apoyem; entreveyèm els resultats, y per això no'ns cansarèm de recomanàrlosi prudència. No embesteixin de dret y a l'aventura; cal obrir camí, y això no's fa com se vulla.

Ara no's crega'l llegidor que intentèm refredar els entusiasmes dels capdevaners de la *Escola de Mestres*. No es aquest fi el que'ns fa pendre la ploma. L'encoratjament per la nostra part no ha de faltàrlosi may, y cada grau d'avenç que's noti en l'obra, el remarcarèm pera que serveixi d'exemple als adormits, als impassibles.

¿Cal, ara, que copièm aquí els fins que animen als bons amichs de la *Escola de Mestres*? No n'hi ha necessitat. Tot Catalunya'ls coneix, perque'ls ha escampats la premsa, y van responent honorables patricis, entitats y particulars, secundant el principal element en que ha d'assentarse la *Normal Catalana*.

Molts amichs nostres recordaràn l'entusiasme que regnava quan per allà'l 1901 tractavem de fundar la *Colonia Escolar*, en un fonal de Guilleria. Tot estava a punt el capital esplèndit; el plan traçat, quan morí, per malaventura del projecte, l'ànima d'ell. Per nosaltres, la *Escola de Mestres* ve a ésser lo meteix, y'ns apenaria si qualche contratemps torbés la gran iniciativa.

Dintre'l Magisteri oficial català's trevalla, també, pera sanejar l'atmòsfera, y deu tenirse en compte això. A Girona's fan esforços poderosos, colossals; cal solsament veure la tasca de l'incansable Dalmau y Carles; y si es qüestió de sumar energies, també trobariem per reconets d'aquella provincia homes com en Bosch y Gusi, de Tortellà, per no citar-ne d'altres, qui poden aydar. Y si a la nova gent anèm, també dintre'l Magisteri oficial, y al dintell del meteix, trobariem a n'en Llorens Jou, a n'en Felip Soler, a n'en Lluís Torras, a n'en Sans y Quintana, preparantse pera entrar hardits a la creuada, seguits de companys tan destres com en Joan Delclòs, Llorena, Montúa... y altres y altres. Això proba que no anèm sols. Per la meteixa rahó cal pensar en anarles acoblant tantes energies. Posemshi tots a la tasca de refer la

nostra personalitat. La generació d'avuy no està pas preparada pera gosar de lo que li pertoca de dret. Si el sol de l'autonomia brillés ara de moment, cegaria a molts ulls. Donchs, graduemla aytal claror y per aytal fer cal posarhi l'ànima; y entenguis que no portant a cap aquesta obra trascendental de educació y d'instrucció fóra endebades tota probatura. Això es ben sapigut; per lo meteix, cal que surti perfeta en tot. Ja'n parlarèm altre dia, mentrestant rebin els hardits iniciadors nostra adhesió y que'ns perdonin si l'himne no es de completa alabança o va matisat de notes fosques. El gran amor que sentim per l'obra'ns fa estar temerosos.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

EL SEGÓN CONGRÉS D'ESPERANTO

Desde París.

Me deya l'altre dia l'estimable y bon amich Lleó Zamenhof, germà de l'inventor de l'Esperanto y com aquest doctor en medicina, en el banquet que *La Revue* va oferir-nos als col·laboradors d'ella y als directores de periòdichs esperantistes: Hi ha un home en aquest Congrés, en el qui, sols els qui ho saben han fixat l'atenció, qui mereix bona part dels aplausos que aquests dies ressonen arreu.

Va ésser sols a títol confidencial que'l nom d'aquesta persona'm fou comunicat; no seré pas jo qui cometrà la indiscreció d'ofendre la modestia del sabi de qui's tracta ni de mancar a la confiança de l'amich. Però'l fet ab que tal home ha probat son amor a la llengua internacional, si que'l diré. Es ben senzill: la entrega de vuytcents mil franchs, una fortuna, pera contribuir als gastos que ha ocasionat el segón congrés d'Esperanto. La quantitat y el temps d'egoisme que atravessem són suficients per admirar. L'admiració creix quan se contempla al donador, qui, si a sa fortuna hi junta'l títol d'ésser un dels homes sabis de la França, a abdues qualitats hi afegeix la d'una modestia y senzillesa sense limits, sols comparable a la del doctor Zamenhof. Sembla com si en la capdevantera d'aquest moviment encaminat a aproximar les races s'hagin donat cita'ls bons y els

senzills. Jo no parlaré pera fer el retrat complet d'aquell home, de sa desgracia fisica ocorreguda no fa molt; això potser seria ja dir son nom.

No seràn pochels els qui s'admiraràn de saber que una tan gran quantitat hagi sigut necessaria pera verificar un congrés: però res més fàcil de comprendre. Cal solsament calcular la quantitat d'impresos editats y repartits; cal solsament tenir present que durant tot l'any passat ha funcionat un comitè encarregat de la organisió d'aquell, que les sessions han tingut sempre lloch en locals carissims, que'l comitè funcionarà durant tot l'any vinent pera portar a terme les decisions del Congrés y pera la edició dels impresos necessaris, y que la carta de Congressista costava sols deu y cinch franchs: això es el preu del passatge pera'l vapor que'ns portà a fer la excursió a través del llach Léman. Verament, hi han coses que s'han de veure de la vora pera compèndreles. Lo que si es fàcil de comprendre, es que sols així, ab grans entusiasmes, ab grans conviccions y ab una gran dosis d'amor sens esperar cap recompensa, les causes nobles triomfen en les èpoques de miseries d'esperit y petiteses de mires.

Y aquest entusiasme no té lloch solsament aquí, a la França; en tots els recons del món hi han homes treballadors, enamorats de la idea, que ho abandonen tot pera propagarla, que ho donen tot per ella y que fan milers de kilòmetres de camí sols per'acudir al lloch de cita a estrènyer la mà dels correligionaris. A Anglaterra'l moviment es més seriós de lo que puga imaginar-se; no es tan sorollós com a França, però es més profund: la Cambra de Comerç accepta l'Esperanto com un dels dos idiomes quin coneixement s'ha de demostrar en els exàmens; un dels ministres del rey Eduart ne parla ab elogi en un dels més importants actes polítics, y l'any que ve serà Cambridge, ab sa Universitat, ab son claustre de sabis, el qui rebrà als Esperantistes, com aquest any ha estat Ginebra, hostel de la llibertat y de les idees nobles...

De tots els paisos, els esperantistes acudeixen a Ginebra per separat, individualment. Els anglesos, seguint sa costúm, viatgen a colles y com que tenien que passar per

Paris, y Paris es el centre director del moviment ahont convergeixen tots els esforços, son pas per aquesta capital no podia passar desapercbut, y fou objecte d'una festa. L'arribada dels anglesos a Paris fou entusiasta. Era la tarda d'un dissabte y a aquelles hores la *Gare du Nord* vessava de gent, els boulevards que hi condueixen semblaven negats per les onades dels treballadors y empleats qui havent acabat la feyna acudien a la estació pera pendre'ls trens de *ceinture*. Tots els esperantistes de Paris eren al gran moll d'arribada; allí s'hi podien veure senyores elegantíssimes enrahonant ab obrers qui acabaven de deixar la feyna, estudiants y empleats, les més diverses classes socials y fins les més diverses nacionalitats, acoblats tots ab la idea de fer una rebuda carinyosa als germans de l'altra banda de l'estret. A dalt de bastons y de paraygues hi flamegen els afixos esperantistes. En tota la estació no se sent parlar d'altra cosa que de l'idioma internacional y del proxim Congrés. Un detall curiós: per entre mitj dels grupos passen tres soldats ab bicicletes; acaben de baixar d'un dels molts trens que arriben cada minut, y, rihent, s'encaren ab ab un dels nostres grupos dihèntloshi: «Sembla que presumiu molt perque parlèu l'Esperanto! També'l sabèm parlar nosaltres.» Y en efecte, els tres soldats en correcte Esperanto, en mitj de nostres aplaudiments, ens fan una especie de conferencia explicantnos que a Rouen tota la guarnició'l parla y se l'ensenyen els uns als altres, dedicant els moments perduts al seu estudi.

Quan el tren que ve de Boulogne entra en agulles, ressona un aplaudiment estrepitos. Després els vagons comencen a vomitar gent sobre'l moll. Els anglesos tenen fama de malcarats y no se la mereixen. El qui menys porta una estrella verda d'a pam, feta de paper, sobre'l barret; altres porten tot l'equipatge fet una constelació. Tots riuen y canten y efusivament ens abracèm els uns ab els altres. Els corresponsals dels grans periòdics anglesos no perden el temps y van prenent notes y franquejant cartes que remeten a la Posta a corre-cuyta. El coronel Pollen, comença a riure, ab aquella rialla silenciosa que vos fa riure y vos encomana l'alegria encara que no volguèu, y qu'ell no

abandonarà durant tot el Congrès. Miss Laurens, periodista y secretaria de la Societat Anglesa, a Londres, va de l'un cantó a l'altre infatigable, y també durant tot el Congrès seguirà anant y venint, la cartera y el llapiç a la mà y el barret brandant sobre son cap. Al vespre, ella, soparà ab nosaltres sense deixarnos pendre basa en la conversa...

No tots els que arriben tornarán. Mr. Lloyd, un dels excursionistes, no atravesarà més el Canal. Ha sigut la nota trista del Congrès. Portat per son amor a les ascensions, ell plantarà'l pabelló britànich en el fons de les aygües del Rhone, ahont s'hi estimbarà desde les roques que li fan de marge. A hores d'ara, les autoritats de Suïssa y amichs intims d'ell, encara'l cerquen per tot el curs del riu inútilment. Qui afirma que son cadavre ja ha passat per Marsella; qui diu que'l riu no l'ha pas engolit, sinó que encara viu y roda per les montanyes, perdut, afollat per una insolació, desmemoriat de son nom y de son camí. Mr. Lloyd era un esperantista, autor d'una obra de propaganda ben interessant. La perduda ha estat ben sensible pera nostra causa.

La majoria dels anglesos arribats, són esperantistes de fa un o dos mesos, y es la primera vegada que, enrahonant ab nosaltres, ho fan ab esperantistes estrangers. Cal que remarqui aquí que'l mot estranger *fremdulo* no s'usa entre nosaltres; preferim usar el de *alilandulo*, que vol dir simplement: individu d'un altre país. L'alegria d'aquells al veure que's fan comprendre de nosaltres, es indescriptible. La dificultat pera expressarse es gran a causa de la manca d'habitut que'ls hi obliga a pensar una per una les paraules de les frases. Cosa curiosa: al acabar el Congrès tots parlen correctament com en son propi idioma. Cinch dies els hi han sigut suficients per agafar lo que podriem dirne la estropada, qu'es lo que tant costa en els idiomes naturals.

Els immensos cotxes que serveixen a Paris pera'ls excursionistes, esperen al carrer. Els anglesos els omplen, y ens dirigim tots cap al barri llatí. Aquest, durant la nit, adquireix un aspecte especial. Els anglesos característichs, ab sos trajos y accessoris omplen els restaurants y els cafés. Com la majoria no saben el francès, els hi fem d'intèrprete, y

l'admiració dels qui ens escolten es gran.

He enrahonat ab una angleseta qui fa'l viatge tota sola y fa tres dies qu'estudia l'Esperanto. Porta'l diccionari a la mà y l'obre a cada pas. Hem parlat de les costums del seu poble y d'art. Ens hem entès absolutament de tot, això sí, molt lentament; emperò desafièm a qu'en igualtat de circumstancies se faci altre tant usant un idioma natural.

A les deu de la nit, en el cafè de l'Univers, hi té lloch una reunió. En ella les simpaties individuals van desenrotllantse y comencen a ferse les amistats que ja no's desfarán durant tot el Congrès y potser may més. A la fi, obehint als prechs generals, un català, el qui firma, fa l'avenç d'un dels monòlegs escrits expressament pera'l Congrès. El senyor Horaci Huet, vispresident del grupo de Paris, desempenya'l paper d'apuntador maravellosament. Com que jo sóch son apuntador en altre monòleg, procurèm servirnos bé l'un a l'altre per por de la revenja, revenja que fóra crudel car abdós tenim una memoria desastrosa.

Al dia següent, diumenge, un *lunch* es servit a la *Centra Oficejo* en honor dels anglesos. El xampany remulla'ls discursos dels senyors Huet y president de la Societat Anglesa, discursos en els quins abdós pobles, el francès y l'anglès se cambien les frases més carinyoses. Y es a corre-cuyta que agafant les maletes que ja tenim preparades, ens despedim dels anglesos, qui no sortiran fins al dia següent al dematí, y ens dirigim a la *Gare de Lyon* pera pendre'l ràpit de la Suïssa que'ns espera ab sos vagons reservats especialment pera nosaltres. El *contrôleur* del tren, a l'obrirnos els corredors, ens saluda dihent *Vivu Esperanto!* Es lo únich que sab dir en la llengua internacional, emperò, què diable! no es pas poca cosa.

F. PUJULA Y VALLÉS

EL CONGRÉS D'ESPERANTO

De Paris a Ginebra.

Les vuyt hores que posa'l ràpit per'anar de Paris a Ginebra passaren volant. Els companys de viatge eren sumament agradables. No solsament eren esperantistes, sinó, això apart, persones escullides. Se pot molt bé ésser esperantista y ésser un solemne pocavergonya. A casa'n tenim alguns exemples.

Al devant meu hi séu el senyor Horaci Huet; Mister Farme, vicecònsul d'Anglaterra a Boulogne-sur-Mer, qui representarà en el Congrés l'important grupo d'aquesta població; el senyor Chavet, simpàtic jove y vell esperantista, qu'es el qui porta'l pes de la Oficina Central, y ab el senyor Gustau Moch, el de la revista *Espero pacifista*, y el senyor Aimé, incansable batallador fundador dels grupos de les Universitats populars. De la meua banda seuen dos catalans. El departament que ocupèm ens l'hem fet reservar expressament pera nosaltres; els altres departaments estàn també ocupats per nombrosos esperantistes quins noms fóra feyna inacabable transcriure. En honor y per respecte als *estrangers*, Mister Farme y jo proposèm que's prohibeixi l'us d'altra llengua que no sia l'Esperanto. El motiu de la proposició fa fortuna entre'ls francesos que són la immensa majoria qualificada per nosaltres dos d'estrangera, y la proposició s'accepta. A partir d'aquest moment, les converses y discussions més enrevessades tenen lloch en l'idioma internacional. Quàntes, quàntes vegades he vist a Paris, a francesos que, enrahonant francès, pera expressarse ab més claretat han usat mots esperanto!

El tinent Bayol, qui a través dels corredors ve al nostre departament a saludarnos, es cominat a parlar en la llengua zamenhofa, baix la pena de no ésser entès.—Som estrangers tots,—li dihem.—¿De quin país?—ell pregunta.—D'un país nou;—fem nosaltres—som d'Esperantujo.

El tinent Bayol, professor a la Escola Militar de Saint-Cyr, ahont hi ha introduhit l'Esperanto y l'ensenya, ens fa saber que porta al Congrés una missió important. Hi

va com a delegat del ministre de la Guerra francès, pera fer un raport dels aconteixements principals que demostrin la utilitat y la pràctica de l'Esperanto, y en vista dels quins se pugui declarar oficial l'estudi de l'idioma internacional a l'armada de terra. La notícia'ns ompla de joia. Si aquest resultat té lloch, quin progrés pera nostra causal! Tots sabèm ben bé que la majoria dels homes sols se paguen de les coses oficials. Quànts y quànts que avuy fan la rialleta al sentir enrahonar de l'Esperanto, trobarien qu'es una maravella quan el ministre A digui qu'es una maravella ab la firma d'un rey o d'un president.

A mitja nit, gayrebé tothòm dorm. El senyor Chavet fa una mena de dormir estrany; sembla estar ben lluny del món dels deserts, emperò de tant en tant, sense moures ni obrir els ulls, dona la seva opinió, ab gran estupefacció nostra, diu dos o tres mots, y torna a quedar en el seu estat de *sonambulisme*. Mister Farme dorm molt poch; no obstant senta'l pabelló anglès ab son silenci; la estadística qu'hem fet li atribueix la quantitat de vintidues paraules y mitja pronunciades en tot el viatge. En cambi, els senyors Huet, Aimé y jo, deixèm sentat que som meridionals. El més insignificant tema'ns desperta nostres nadiues qualitats oratòries. A la una y tretze minuts—això del temps es molt interessant en tota historia—remarco qu'entre totes les seccions que's reuniran al Congrés n'hi mancarà una d'important: la dels escaquistes. Jo crech fer una broma dihent això, y la broma resulta cosa seriosa, car sembla ésser gran el nombre d'escaquistes entre'ls esperantistes. En efecte, la reunió d'aquesta secció que convoquèm així que arribèm a Ginebra, té lloch, y en ella's pren la decissió de celebrar partides postalment, y un gran torneig en el proxím Congrés. Emperò'l tema'ns porta a esbrinar o a recordar el nom de les peces y jugades. *Reĝo*, el rey; *damo*, la reyna; *kuriero*, l'arfil; *turo*, la torre; *ĉevalo*, el cavall; *soldato*, el peó; *vicoj*, les línies paraleles als jugadors; *linioj*, les línies qui van de jugador a jugador; *ŝako*, escach, *fina ŝako*, escach mate, partida, jòch, jugada... Ah! aquí comencen les discussions; discussions no sobre l'Esperanto, sinó sobre'l jòch meteix. Segons un, la partida

consta de tres jugades, y cada jugada comença estant les peces en son *vico* corresponent y acaba ab l'escach mate, constant d'una serie indefinida de *còps*. Segons un altre, *còp* y jugada vol dir lo meteix, y lo que l'altre entèn per partida simple, es una reunió de tres partides. La qüestió no s'acleara, y com es natural, se deixa demunt el tapet, pera consultar als prohoms dels escachs avans de donar a cada cosa'l nom que li correspon, nom que altrament ja existeix en Esperanto: *ludo*, un jòch, el jugar; *ludado*, la partida; *ludero*.., aquest es l'escull: si la partida consta de tres jòchs, cada jòch se nomenarà *ludero*, y cada moviment de peça, *bato o movo*; si la partida es sols un jòch, aleshores *bato o movo* serà també *ludero*. Lo graciós de la discussió eren els equilibris que havíem de fer tots pera expressar la idea de lo qu'en català'n dihèm *tenir cama* en el jòch. No hi ha mot pera dir això en Esperanto, y ab la pressa de la discussió tots trobavem giros a quin més fantàstich pera expressarho. El senyor Chavet, despertantse momentaniament donà una opinió que no fou atesa, car tots estavem ofesos per la seva felicitat de poder dormir tranquilament.

El clarejar del dia inspirà al senyor Aimé una conferencia sobre sa diversió predilecta: la navegació aèrea. Es deliciós sentirli explicar en Esperanto les dificultats del problema, els progressos d'en Lebaudy, els medis de que's valgué en Santos Dumont pera guanyar el cèlebre premi; tot això espurnejat ab tan atinades observacions psicològiques, que un no sabia què més admirar, si l'idioma en que això's deya, o lo que's deya en si. La veritat es que un acaba pera no donarse compte de lo que significa enrahonar ab idioma artificial! Un s'hi sent tan endins, que's troba tot natural lo qu'encara per molts es un problema a resoldre!

Còm va anar, no se sab; però la idea va sortir y en poch moments fou trevallada de tal manera, qu'esdevingué teoria. Una serie de xistos a quin més estrambòtich e impossibles d'ésser fets en cap llengua natural foren fets en Esperanto. Senzillament se tracta d'un senyor tan senzill, que troba que, en efecte, l'Esperanto es sumament fàcil, mercès a l'us del prefixe *mal* que vol dir *contrari*. Y de la meteixa manera que *laŭdi* vol dir *ala-*

bar y mallaŭdi, censurar, pera dit senyor, *malmanoj* vol dir *peus*, y *malpiedo* vol dir *mans*. Ell se va *MAL enrunar* una casa, y volguent tenir peixos en el surtidor del jardí, els hi va *MAL pescar*, però fentho va relliscar y caygué dintre de l'aygua; afortunadament sabia *maldroni* (*droni* vol dir ofegarse) y's va salvar... Els mots més estrambòtichs són fets, desde'l *malkomenci* pera dir acabar, fins el *malfini* pera dir començar. Gayrebé tots *MALbeven*a causa del *MALplorar*. La pensada corre entre'ls congressistes y el xisto d'aquesta escola's fa general entre tots. Sols mancava això pera probar la flexibilitat de l'Esperanto. Al dia següent d'arribar a Ginebra, enrahonava ab el director de *Espero Katolika*. —Dispensi,—me va dir:—tinch una mica de gana y me'n vaig a *malvomi* quelcòm, que diria en Pujulà.

—Senyor meu: en primer lloch, tinch l'honor de presentarme (salutacions, encaixades, etc.), y en segon lloch, els pares d'aquests engendros som varis.—

La cosa arriba a oïdos del Doctor. Tots ens esperèm que arrufarà les ceïes; tot al contrari. Nosaltres havíem trobat que l'home que posa peixos en un surtidor es un *malfiŝkaptisto*, es a dir: lo contrari d'un pescador; el Doctor rihent ens corretgeix, advertintnos qu'en tot cas serà un *fiŝmalkaptisto*. Això dona peu al senyor Berthelot pera preguntar còm se'n ha de dir d'un *agafador* de peixos qui no n'agafa may cap, y després pera preguntar quin es el peix que agrada més als esperantistes. El Doctor Zamenhof demana la solució: El peix que agrada més als esperantistes es *la gado*, el bacallà (*l'agado*, vol dir *l'obrar, el fer, trevallar, tascar*, etc.)... ¡En realitat, no cal pas negarho, l'Esperanto es un idioma que viu ja entre'ls homes! Ell ho permet tot, desde la seriositat dels problemes científichs, fins als jòchs de paraules més còmichs y humorístichs!

En Lleó Zamenhof, el germà de l'autor, té empenyo en que faci un discurs tot construït ab aquestes paraules, y el redactèm a la nit, passejantnos a la vora del llach Lèman, pel clar de lluna, sobre'ls molis tranquils, prop els remorosos saltants d'aygua. «*Senyors y malsenyors...*», comença'l discurs, y així segueix fins a la fi. Emperò després de molt riure, abandonèm la idea. Els mil y pico de

ENSOPIMENT

congressistes que som, representem vintiquatre nacionalitats diferents y no totes serien susceptibles de capir la broma, prenys d'una truhaneria verament llatina.

Tornant al viatge, segueixen els enrahonaments sobre mil coses diferents. Les salvatges montanyes del Yura'ns fan sortir al corredor. De l'un extrèm a l'altre del tren no's parla sinó Esperanto. Al passar per davant d'un compartiment ocupat per una familia, una senyoreta m' saluda pel meu nom y m' presenta en Esperanto a sa familia. Com que havien pujat a Dijón, lo que menys podia pensar-me era que anessin al Congrès, y molt menys encara, que m' conegués algú d'ells. La senyoreta m' explica que m' coneix d'una conferencia a la Sorbona, y qu'es empleada en l'establiment de comerç «*Le bon marché*». Hi han coses admirables, però veure viatjar en un meteix tren a un delegat del ministre de la Guerra y a una dependenta del comerç, tots dos portats per un meteix fi, es pera mi tan sorprenent, que decideixo anar a despertar al senyor Charet pera comunicarli mes impressions! Com que'l trobo despert, ell me comunica les seves sobre'l pais que atravessèm, que per ésser el seu d'origen coneix pam a pam.

A les vuyt del mati saludem la hermosa Ginebra, y a les nou, qui més qui menys fa petar la bacayna, que no ha pogut fer en el tren, en son hotel.

Tots aquests són plens; totes les habitacions ocupades. Afortunadament, la organització del Congrès ha estat admirable y tots tenim ja encomenat nostre allotjament d'avantçada. Els esperantistes de la Suïssa s'han portat com uns homes; la veritat es que han treballat de valent. Y quan se veu entre ells, portant el pes de la organització, a joves com el senyor Privat, quasi una criatura, un se pregunta si es la gran força de voluntat o la gran fe en les grans idees lò que fa obrar els miracles.

F. PUJULÀ Y VALLÈS

Cansat de córrer, tot suhat y amarat, s'ofereix a mos ulls la deliciosa visió d'una cerveceria, fresca y regalada, ab el sòl regat de poch, ab dues lluhentes tauletes de marbre a la porta, y arrambats a n'elles com bolets dessota un arbre, els corresponents tamborrets. No puch pas resistir a la tentació y m'hi deixo caure llençant un sospir de satisfacció, al temps que crido al moço ab veu defallida: — Noy! Un doble, si os plau! —

Que bé que s'hi troba un a redoç del soley; ab quina fruhició s'empassa a glopets la gelada y escumosa cerveça, aspirant ensemps la frescor qu'exhalen les lloces de la mullada acera.

Tiro'l cap enrera apoyantlo en la portallada mitj amodorrat per la caminada, la calor, la beguda y el *cigarrillo* que acabo d'encendre, mentres per davant meu va desfilitant en intermenable corrúa la gent qui marxa adelerada a son quefer.

Poch a poch m'entra com un ensopiment que'm fa mitj aclucar els ulls veyent solsamment al davant meu y al peu de l'acera un forat negre, en forma de nitxo llargarut de quin interior ne surt un tuf qui m'acaba d'anestesiari, però d'una anestesia nova que'm permet mirar, però no fer el més petit moviment, deixant anulada per complet ma voluntat.

Tot de cop veig venir un home tot carregat; du en el muscle unes eynes llargarudes posades en un cabaç que interposat entre elles l'hi serveix de coixi. S'atura davant meiteix del forat, se descarrega de la ferramenta qui produheix un soroll esquerdallench al percutir sobre'l paviment; deixa'l cabacet arrambat a les cases y's queda immòvil mirant fixament el forat. Com si ja estés satisfet d'aquest entretingut examen, agafa de les dues eynes la que acaba en punxa, y poch a poch y ab gran catxaça, la va introduhint en aquella gola oberta fins que toca fons. En aquell moment com si ja estés cansat de son gran esforç, comença a butxaquejar y a la fi's treu una petaca tota ennegrida pels molts anys de servey y ab gran parsimonia y concentranthi tota s'atenció hi cargola tranquilament un cigarret.

Aleshores jo'm miro detingudament el meu

seguirien estripanli les carns!... L'hauiem lliurat de l'afrentosa creu pera passejarlo triomfalment pel món!... (*Els uns salten les barreres, altres les trenquen. Xoquen les dues castes. Confusió. S'escometen ab les cadires, objectes del culte, etc. Una colla formada de capellans y ríchs assalta la trona; fan baixar al Pare predicador arrastrantlo per la escala y el trepitgen follament fins que després de sentirse un fort estrèpit contra les portes de la iglesia seguit dels corns de la revolta entra un escamot de pobres amotinats. La brega pren un caràcter esferehidor.*)

Demunt d'una onada de perdularis apareix el Pare predicador qui conduhit així en triomf fins prop del gran crucifix cridarà esperitadament.)

Humanitat!... Generosa humanitat moderna, tens de lliurar a Christ de l'oprobri de mil vuytcents setanta tres anys!.. Així, sol-sament així, es possible que'ls homes arribem a estimarnos, donchs el cadavre de Jesús no s'aixecarà entre nosaltres com un deute de sang! (*Aixeca les seves mans vers el Christ lliure, donchs el poble l'haurà desclavat de la creu.*)

(Ressonen alguns trets y el brugit es espantós, són amarrades les autoritats y el poble abandona la iglesia triomfalment com una onada qu'en la escuma del seu entusiasme bullidor portés a Christ lliure, vers altres platges més rientes de la Humanitat. Teló.)

NOGUERAS OLLER

EL CONGRÉS D'ESPERANTO

A Ginebra. — *Les sessions*

Durant tot el dia 27, arriben els trens a Ginebra curullats d'esperantistes. Un comença a trobar amichs; els parisenchs que han passat l'estiu a fóra; els d'altres països a qui's coneix per correspondencia, prop dels qui s'està un, estones sense reconèixels, y als qui s'acaba abraçant efussivament. Quina impressió la de trobar gent a la qui un s'havia imaginat tot diferencial! Capé Montrosier, director de *Tra la Mondo*; Steiefeff, provinent de la Mandxuria, ab el qui hem sostingut llarga correspondencia sobre'l moviment catalanista, del qui n'es gran coneixedor, com de l'اللغة catalana; doctor Julius Hanauer, de Francfort; Saharof, de Ardatov..., un

derrera l'altre, tots se troben; el qui semblava alt es baix; el qui jove, vell. Quina animació per tot arreu! Les orquestres dels cafés, dels jolius cafés de Ginebra, assentats vora del llach, ja refilen les notes de l'himne Esperanto del senyor de Menil...

El dia 28, a la tarda, té lloch la sessió d'obertura preparatoria. En locals apart se reuneixen per grupos els congressistes de les diferents nacionalitats. En un local se reuneixen, obehint el cartell que ho indica, els anglesos, txechs, italians, alemanys, francesos y catalans. En un altre, els escocesos, espanyols, rusos, polachs, danesos y suïssos. En un altre, els húngars, suechs, belgues, nort-americans, canadians, holandesos y finlandesos. Cada un d'aquests pobles elegix els seus representants. Portem la delegació d'*Espero Kataluna*, societat que, com saben nostres llegidors, té per objecte propagar l'Esperanto en terres d'idioma català, la dels grupos d'aquesta societat, la de JOVENTUT, la del Centre de Santiago de Cuba, de qui tenim amples poders de representació en tots els ordres morals, y la corresponsalia de *La Tribuna*. Sens esperar res més, presentem nostra delegació al senyor Moch, encarregat de recullirles.

A les tres de la tarda té lloch en el teatre dels Amichs de la Instrucció, qui es ple a vessar, la reunió general. Al entrar en Zamenhof es ovacionat. Es la primera vegada que tots els congressistes el veyem. Voltat de la plana major de l'Esperantisme, pren lloch a la presidència y concedint la paraula al general Sebert y al senyor Moch, la reunió acorda a petició d'aquests nomenbrar president efectiu de les sessions al senyor Schneeberger y vispresident als senyors Bernard, Michaud, Lemain, Kúchler, Moscheler y Zinoviv, cada un d'ells representants dels països ahont el moviment es més extensiu. Y's nomena com a escorta d'honor als representants de les nacions avans elegits, fent constar que si algú'n manca's faci constar, car en el Congrèshi han de tenir representació *totes les llengües naturals* que's parlin en el món y que comptin ab esperantistes. Se llegeixen després telegrams d'adheSSIó de Vladivostok, de Nova Zelandia, de Barcelona, de Johanisberg, de Compostela, etc.

Y la sessió termina donantnos cita pera la nit, a la gran sala nomenada *Victoria Hall*, ahont tindrà lloch la solemne y oficial obertura del Congrès.

Es en aquest moment que's desenrotllen les escenes que'ns esperem desde un començ, car estem disposats a no consentir que's tergiversin els fets sobre tot en terra ahont no s'es més fort ni més feble sino per la quantitat de rahons ab que un s'acompanya. Una petita explicació no estarà de més. El moviment esperantista té lloch per societats que radiquen en la capital del país ahont s'en-

rahona una llengua natural y per grupos que depenen d'aquelles societats y setgenen el país de l'idioma natural. Tenen societat formada pels grupos, radicant en cada població, quin grupo mare es a la capital, Polònia, Finlàndia, Bohèmia, etc., etc. A Ceret, radicava la catalana, fundada pel senyor Berthelot. Com aquesta població, avuy francesa, es lluny de Barcelona, sa influència era petita, y el moviment esperantista català era migrat, y's reduhia a uns quants senyors que semblava tenien a especial orgull, conèixer una cosa qu'era desconeguda del poble que habitaven. Potser hi havia quelcòm de menyspreu pera nosaltres. En el diccionari dels senyors Inglada y Villanueva, ahont s'hi poden trobar els noms en Esperanto de viles espanyoles sense cap importància, ni s'hi troba'l nom de Barcelona, ni el de Catalunya. Una expedició d'esperantistes francesos visita Barcelona, es rebuda per uns quants, y la notícia se'ns comunica quan la expedició ha partit ja. Tot això'ns mou a fundar a Catalunya la societat Esperantista particular nostra. Desde aquest moment, la *Sociedad Española* se'ns posa proa a proa. El seu representant a Barcelona, senyor Sabadell, no omet medi ni manera pera impedir la realització de nostra idea. Anèm predicantla, ab el noble desitj de que nostre poble no deixi de pendre part en moviment tan progressiu, y un estol d'estudiants y d'obrers, joves tots, molts ab més voluntat que forces, se'ns posen al costat, y s'obren cursos, y's fan adeptes, y el moviment es un fet. Els senyors de la Societat Espanyola, no deixen un moment de desprestigiarnos als ulls dels estrangers. *Fan política!* els hi diuen. Però en el seu organ *La Suno Hispana* donen la notícia dels cursos que s'obren a Barcelona de tal manera, que tothòm qui ho llegeix a l'estranger creu que la Societat Espanyola trevallà molt y que nosaltres no més *fem política!* Car són ells els qui fan els cursos y els articles de propaganda y les conferències!... En el Congrés, cal que'ns entenguem y que a cadascú se li dongui lo que li pertoca. Repre-enten al Congrés la *Sociedad de Propaganda Española*, el senyor Irija, oficial de l'exèrcit, y el Pare Guinardo, de Valencia. El senyor Sabadell s'ha fet inscriure com a delegat per Catalunya.

Y jo presento la meva protesta al Comitè. M'oposo a que Catalunya y la llengua catalana sien representades per qui s'hagi distingit pels seus atachs envers elles. Es el meu primer argument. La situació del Comitè es compromesa como es natural, tractantse d'un assumpte particular. L'enrahonament dura gayrebé una hora. Com que té lloch en Esperanto, els senyors Irija y Guinardo no segueixen prou bé'ls meus rahonaments.—Vostè es un intransigent.—me sento dir.—Jo he viscut molt temps a Barcelona y sòch català de naixença y sé que *vostès* són

molt intransigents!—L'home qui defensa en tots els terrers que dos y dos fan quatre, es també un intransigent. No més transigeixen els febles y els qui no tenen rahòl—responch.

El Comitè pera suavisar aspereses proposa que'l senyor Sabadell representi la llengua castellana a Barcelona. La proposició fa saltar als interessats. En fi, proposo el dilema: o les societats y periòdichs catalans se retiren del Congrés o cap d'aquests senyors representarà altra cosa que lo que llurs papers indiquin, y com que papers són papers, trech una estesa de papers ab els segells y firmes corresponents e invito a que'l senyor Sabadell faci lo propri. Com el seu nomenament dimana de la Societat Espanyola, societat que té per objecte propagar l'Esperanto en terres de llengua castellana, el Comitè acorda tot seguit decidir la exclusió per mi demanada, y ab molta finura fa constar que no està bé que la gent se fiqui ahont no se'ls demana, y que no comprèn l'empenyo *polítich* que puguin tenir en ferho. Ja en son lloch cada representant, queda probat que no som precisament nosaltres els qui donem caràcter polítich a la ensenyança d'un idioma que, segons totes les regles pedagògiques, déu ferse en l'idioma natural del deixeble, y que segons les decisions del 1.er Congrés d'Esperanto era de respectar la existència de les llengües naturals.

Particularment, nosaltres no podèm comprendre com poden formar part del Comitè, en nom de Barcelona, el senyor Inglada, que viu ben lluny y no es català ni el parla, y el senyor Sabadell, quina enemistatvers el català es ben manifesta. En aquest sentit parlarem al President; mes, com aquest ens digué que si bé podien elegirse nous membres representant a Barcelona (faig constar pera evitar tota mala suposició, qu'he rebutjat el meu nomenament per endevant), el sortirsen era qüestió particular. Transmetèm als interessats els prechs dels esperantistes catalans, pera que tinguin a bé presentar la dimissió d'un càrrech que ni a n'ells els hi ha de plaure, ni a nosaltres ens plau veure en ses mans. Vinga enhorabona la mà de germans, però volguerse vestir ab plomes d'altri, això no, moltes gracies. Això de que fins els treballs que's fan a JOVENTUT per l'Esperanto se'ls hi hagin d'agrahir a vostès, ja fóra massa. Nosaltres que'ls fem no'n demanèm ni'n volèm cap d'agrahiment, car ens es suficient la satisfacció de trevallar pel nostre poble... y aniriam a consentir que vostès l'exigissin! Vaja, homes!

A la nit, a *Victoria Hall*, hermosíssima sala de concerts de Ginebra, té lloch l'anunciada obertura oficial del Congrés. A la presidència, el doctor Zamenhof; darrera d'ell, els representants de les diferents llengües

naturals formem el comitè d'honor. La sala es plena a vessar; el primer pis ocupat pel poble ginebrí. Tothom remarca l'assistència de dos representants ab uniforme; els únics que hi ha en tot el teatre. El senyor Irija que vesteix son uniforme d'Estat major y el Pare Guinaldo els seus hàbits.

Els representants saluden al Congrés un darrera l'altre. A l'ésser cridat pera enrahonar, y al pronunciar jo'l nom de Catalunya, el senyor Irija m'interromp proferint paraules despreciatives per aquesta. Fòra de sí, congestionat, s'asséu altra volta, en mitj d'un silenci sepulcral. Tothom creu que portat per la violència y lo inesperat de la ofensa, vaig a contestar, y el Congrés serà teatre d'una escena no gens edificant. Durant els pochos, poquíssims moments en qu'esguardo a l'interruptor, me passen mil idees pel cap; confesso que'l desitj hi era, emperò, me va semblar que tot el meu amor propi y el de la meua terra quedava excesivament saldat ab una mica d'educació, y tenincho en compte, segueixo mon parlament fent cas omis de la interrupció. Els aplaudiments primer y les encaixades després aprobant mon comportament, me deixen satisfet. Quants amichs ens guanyarem per uns *quants mots de silenci!* Entre altres frases ab la que'm remerciem l'haver tingut al Congrés la deferença de no pertorbarlo sofrint en silenci la qualificada per tots d'inconvenient y grollera ofensa, recordo la d'en *Kabe*, el més ilustre dels escriptors esperantistes, traductor de *La fundó de l' mízero* y de la *Pola antologio: Tiu sinjoro, estas vera ruso!*—Aquell senyor, es un verdader rus... frase popular entre'ls polonesos pera nomenar a sos *bons amichs...*

El discurs del doctor Zamenhof es admirable. Quina sensació, a l'aixecarse a enrahonar, se produex entre tots nosaltres! La manera com pronuncia, la manera com construeix les frases, ho seguim ab l'interès que pot suposarse desperta'l mestre, l'inventor de l'idioma que tots usèm! Y per demunt de tot, les idees! En efecte, el doctor Zamenhof es quelcòm més que un inventor, es un *sentidor*. Sent, sent y present una pila de coses que sentim y presentim tots els qui *no estèm conformes*. Es massallarob pera reproduhirlo tot el discurs del mestre, però no me'n puch estar de reproduhir dos paragrafs quina traducció tinch el gust de dedicar a tots els que han intentat desprestigiarnos a casa y a fòra, pel fet d'haver usat PARTICULARMENT l'Esperanto pera emitir nostres idees.

«Desgraciadament, en els últims temps, han aparegut entre'ls esperantistes veus que deyen: Esperanto es *solsament* una llengua; evitèu lligar particularment l'esperantisme ab cap classe d'idea, car altrament se creurà que tots tenim aquesta idea, y desagradarèm

a tots aquells qui són enemichs d'ella!... Oh, quines paraules! Pel temor de que potser no agradarèm a n'aquells, quins de passada també no més volen usar l'Esperanto pels seus negocis pràctichs, nosaltres *tots* hem d'arrancar del nostre cor aquella part de l'Esperantisme qui es la més grave, la més santa, aquella idea qu'es la fi capdal de l'Esperanto, qu'es la estrella, qui sempre ha guiat a tots els qui per l'Esperanto han combatut! Oh, no, no, may! Ab protesta enèrgica, llencèm aquesta imposició. Si se'ns obliga a nosaltres, els primers soldats del Esperanto, a que apartèm denostrà lluyta tot ideal, nosaltres indignats esqueixariem y cremariem tot lo qu'hem escrit pera l'Esperanto, anihilaríem ab dolor els treballs y els sacrificis de tota nostra vida, llençariem lluny la estrella verda que portèm sobre'l pit y cridariem ab abominació: Ab *aquesta mena* d'Esperanto, qui ha de servir exclussivament y solsament pera les coses mercantils y d'utilitat pràctica, no hi volèm tenir res de comú!»

«Hi ha una idea santa y gran en la llengua internacional que tots sentiu molt bé: *fraternitat y justicia entre tots els pobles.*»

«Sí, estimats colaboradors! Pera'l món indiferent, l'Esperanto pot ésser solsament una cosa de pràctica utilitat. Tots els qui usen l'Esperanto o treballen pera ell, són esperantistes, y tot esperantista t'el dret de veure en l'Esperanto no més que una llengua senzilla, fret e internacional instrument de fese entendre, semblant al còdich de senyals marines, anch que més perfecte. *Aquesta mena* d'esperantistes, es de creure no venen als nostres Congressos, o hi venen solsament per assumptes pràctichs, pera discutir fredàment les qüestions purament lingüístiques, acadèmiques; y ells no prenen part en nostre goig y entusiasme quins sens dubte els troben infantivols y senzills. Però aquells esperantistes qui pertanyen a nostra lluyta no pel seu cap, sinó pel seu *cor*, aquells sempre sentirán y ayamarán en l'Esperanto, avans que res, la seva *idea* interna; ells no temerán que'l món en befa els nomeni utopistes, y els xovinistes nacionals fins els ataquin l'ideal com si fos un crim; ells n'estarán ben contents d'aquest nom d'utopistes...»

El Congrés verifica a diverses represes ses sessions en les que's prenen els acorts. Aprobar els treballs fets per la Oficina Central radicant a París; constituhir consulats esperantistes en tots els paisos del món, consulats que serán nomenats com se pugui en els Estats que arrufin el nas devant d'aquest nom, y que tindrán per objecte donar tota mena de datos, notícies, rensenyaments, etc., en tots els ordres morals y materials; y finalment pregar a tots els quefes de les religions qu'envihin la seva benedicció a l'Esperanto, car haventla enviada el Pare Sant per sa pro-

pria voluntat, sense que se li demanés, lo que encara es més d'agrahir, la balança, però, quedaria desequilibrada.

—
La excursió a través del llach Lemán fou deliciosa. ¿Pera què descriure les belleses del paisatge? En totes les estacions del trànsit el poble aplaudeix als excursionistes. La Suïssa està esperantisada! Tot es alegria, tot fraternitat! Sols un excursionista'ns fa pena. Tothom el volta, tothom vol enrahonar ab ell, y ell modest, senzill, se passa tot el viatge firmant retrats y àlbums! A Vevey, les autoritats surten a rebrens ab la orquestra de la ciutat, y en professó atravessém els carrers els mil y pico d'esperantistes cantant l'himne esperanto, entre mitj d'un poble que'ns acull carinyosament. Després del banquet, la música toca a la terrassa de l'hotel de *Les tres coronas*, sobre'l llach y el cantor de l'Ajuntament, vestit de pastor, entona cants de la terra que, o sia per associació d'idees, o sia perque es així, ens semblen fets ab ayres dels cants de la nostra. Sens dubte la montanya també té un idioma internacional, y a tot arreu parla la meteixa llengua. A Ginebra, al retornar, se fa al doctor Zamenhof una de les ovacions inolvidables.

—
Les dues funcions teatrals foren un èxit baix el punt de vista de l'idioma. Cançons, comedies, drames, monòlegs, poesies, tot en Esperanto, proben la vitalitat d'aquesta llengua fàcil y harmoniosa. Una comedia francesa traduïda a l'Esperanto diverteix a la concurrència ab ses escenes còmiques qui tanquen un fons moral. La representem en companyia del senyor Boulet, francès, y del senyor Lleó Zamenhof, polach. Una altra obra, un drama en un acte, traducció de l'Edmundo d'Amicis, feta per la senyoreta Junck, txeca, es admirablement representada per suïssos y alemanys. Emperó l'obra es llarga, pesada, sentimental, y aborreix a molts. Un anglès diu ab molta gracia: «No cal pas queixarse: això prova que l'Esperanto serveix pera tot, fins pera fer dormir!»

El ball de trajos, un altre èxit. Quina barreja de paisos! A uns russos se'ls hi ocorreix fer un vol pel saló ab una bandera russa. La educació també fa callar a molts. Emperó al dia següent se presenta una proposició que s'aproba, prohibint la ostentació d'altres banderes ni tocar altres himnes que'ls del país ahont té lloch el Congrès. Vaig dir a qui enrahonava ab mi la frase sacramental: *Jen estas vera rusoj*; però la vaig modificar una mica. Una senyora finlandesa's va posar la barretina qui jo duya y va anar a proposar a un congressista que donés un vol pel saló ab la bandera russa, pera estar més en caràcter.

Al jorn següent, tingué lloch el banquet que *La Revuo*, periòdich del qui n'es l'ànima

el doctor Zamenhof, donava als seus col·laboradors y als directores dels altres periòdichs esperantistes. Fou en ell qu'enrahonarem ab el genial inventor per primera vegada. —Permetèu que vos estrenyem la mà y'que suprimim tota frase d'entusiasme, ¿no es veritat?—Gracies! ¿Qu'és de vostra nació aquesta bandera que portèu al trau ab la estrella verda?—Tot seguit ens la trayem y li oferim. —Vos en quedarèu sense!—No senyor; nosaltres ne portem sempre una a dintre que no's veul—

Anavem a fer la pregunta, però'l doctor Zamenhof s'ens anticipa a entrar en el tema. Voliem conèixer el judici que merexia a n'el mestre meteix la nostra pronunciació, no per interès particular, sinó per ésser la qu'hem donat a la majoria dels qui avuy ensenyen l'Esperanto a casa.

Havent pres part en la comedia y havent dit dos monòlegs, aquella havia sigut ben remarcada per ell. Y ab una gran satisfacció de part nostra, ens sentim a dir que nostra pronunciació es correctíssima en absolut, fóra en la consonant *l*. Y als nostres prechs, saborejant un deliciós cafè, a la vista de l'hermós llach de Ginebra, tenint al devant al general Sebert y al senyor Boirac, rector de la Universitat de Dijón, quins enrahonem de la sessió que tindrà lloch a la tarda, tenim l'honor de rebre una lliçó d'Esperanto de boca meteix del mestre. Els exemples, les aclaracions, les advertencies són donats per ell ab la meteixa simplicitat qu'envolta tota aquella persona admirable. No oblidarèm jamay aquests moments; y quan parlém d'altres coses, la meua atenció's divideix ab lo que diu y ab observar tots els detalls d'aquells ulls que semblen saltar fóra dels vidres de les ulleres, d'aquells llabris a través dels que surten les frases en una cascata d'harmonies y de ben dir. —¿Anèm, anèm?—li diuen—la sessió de la tarda deü començar.—Y torno a estrenyer la mà d'aquell home que sembla que un l'hagi conegut sempre, d'aquell home rublert d'ignoscència, petit, insignificant; y que ja gegant moralment avuy dia, a través dels temps adquirirà proporcions incommensurables y tindrà un lloch en tots els cors de tots els homes de totes les races.

Durant els dies que té lloch el Congrès, els especialistes se reuneixen en sessions apart. Se reuneixen els metges, els matemàtics, els advocats, el escaquistes, els catòlics y els anarquistes (*ruĝuloj*), els pacifistes y els fotògrafs... Cada especialitat se posa d'acort en els seus assumptes particulars, no usant altre idioma que l'Esperanto.

Y després del Congrès una excursió a través de la Suïssa, excursions a Italia, y a Lyó acaben de coronar aquella agradable reunió de individus de totes les nacions, lluytadors de la idea nova.

Propaguemla força a casa nostra, catalans,

ella ve a resumir aquell amor que nosaltres hem sentit sempre per tots els pobles de la terra. Els qui encara no esteu ben convençuts de la utilitat, no la combatiu, els indiferents analiseula ben a fons i vos en fareu partidaris, y els que ja sou d'aquests, poseuhi el coll pera expandirla, que si demà som molts, que si demà tot Catalunya n'és d'esperantista, tot Catalunya vol parlar català a casa y un idioma neutral pera comunicarse ab els homes d'altres terres, podrèm dir als esperantistes de tot el món: veniu a Barcelona a celebrar el Congrès! y Barcelona la noble, la hospitalaria y la progressiva, donarà una vegada més un exemple de lo que vol y pot la nostra raça catalana quan se tracta de mirar endavant y extendre'ls braços de germà.

F. PUJULÀ Y VALLÈS

REFLEXIONS SOBRE L'HOME Y LA DONA EN EL MATRIMONI MODERN (1)

La emancipació de la dòna es un problema que s'aixampla cada vegada més y que té una gran influencia no solsament en les relacions entre l'home y la dòna, sinó també en el matrimoni.

En general als homes — y sobre tot als marits — no'ls hi agrada gayre aquest mot *emancipació de la dòna*. Li tenen por.

Així, se veu ben sovint, que'ls «grans homes» — els homes de ciencia, els escriptors, els artistes de primera fila, — se mariden ab dònes absolutament insignificantes. Més tart, se queixen de llur manca de talent, y van a cercar el consol y l'estimul prop d'una nova Aspasia o d'una Ègeria.

Si, al contrari, han arribat a assolir el fer fondejar en el port conyugal el vaixell d'una dòna de talent, tot simplement, no li permeten treballar intelctualment, o tot lo més li *toleren* que guardi el seu treball com producte d'un plaher estrany o d'un *sport*.

Respecte als homes *bêles-bornés*, aquests troben sempre la manera de maridarse a una dòna més bestia qu'ells mateixos. Pera cada home estúpit, Deu nostre senyor ha creat sens dubte una dòna més estúpida encara. Y com que a la terra dels cechs, el borni es el rey, la dòna, aquella dòna cega en les penombres de son *femení* y de son condescendent enlluernament, considera a son idol borni com a un sér superior a n'el qui ella *dèu* servir ab el major amor y fidelitat, pera' l qui ella *dèu* fer humilment els més baixos

trevalls, sense fadigarse jamay, y a n'el qui *dèu* ésserli permés tot lo que li está prohibit a n'ella meteixa.

Tan fàcil y complascenta, no ho es pas per cert la dòna del matrimoni modern. La dòna d'avuy s'ha desvetllat y sab molt bé apreciar la igualtat dels dos sexes. *Té'l dret d'exigir tant com ella dòna*. Ja no vol ésser la odalisca desitjable y desitjada ni la dolça y flexible indulgenta dels bons temps passats.

Lo qu'ella esguarda com un *dever*, es el vetllar sobre'l benestar, la felicitat y la *salut* de sa familia, y precisament per això, ella no vol ésser *exclusivament* la «bona casulana», ni vol fadigarse fins a rompre en les feynes domèstiques. Ella, no vol pas fer de sa cunya una «acció d'estat» pera la que s'han de donar fins les derrerres forces. Ella, no vol pas deixarse pendre sa juvenesa y la frescor de son esperit, *únicament* pera'l matrimoni.

Dividint la diada sabiament en varies parts, no'n vol donar sinó una a n'els lánquits trevalls de l'enclaustrament casulà. Les altres parts, les vol guardar pera'l desenrotllo de sa propria personalitat y de la dels seus fills.

De totes les branques del saber y de la vida, ella, vol saber donarne ensenyaments a n'els seus infants, pera no haver d'estar obligada a respondre a llurs preguntes: «No ho sé pas; jo crech que això ho ha fet Deu nostre senyor!» o bé «Aneuho a preguntar al vostre pare!...» A n'aquest pare, qui generalment, no trobant gust en ferho, ni tenint temps pera donar explicacions a n'aquells sers petitets y curiosos, els engega a passejar.

La esposa del matrimoni modern, es una dòna y una mare, intelctualment *significanta*, fresca y noble! Una dòna que pot donar als seus fills y al seu marit, benestar, felicitat... higiene... y que pot guanyarse la vida si cal...

Baix tots els aspectes, ella, es més vigorosa, més decidida, més noble, més *dibuixada*, més independenta que la muller d'altres temps, y per lo tant, ella té'l dret d'exigir lo qu'ella dòna: amor per amor, fidelitat per fidelitat, atenció per atenció, complascentia per complascentia...

A la fi, no seria gens inútil pera'ls joves — pera la *daurada* joventut — adquirir la convicció de que les circumstancies han cambiat d'ençà del temps de llurs mares y llurs avies y que «si els homes desitgen tenir per muller una dòna sana, fidel y noble, cal bé que no arribin al matrimoni ab un esperit fadigat pels plahers, y un cos laç y enrunat per les extravagancies y les malalties».

(1) Aquest article ha sigut escrit expressament pera JOVENTUT.